

ЯН НЕМЕЦ

ИСТОРИЯ НА СВЕТЛИНАТА

Роман за фотографа

Франтишек Дъртикол

На моите учители

Едно единствено нещо обичам, без да зная какво е;

и затова го избрах, защото незнайно за мен е.

Ангелус Силезиус

„Майната му на писането в първо лице.“

Самюъл Бекет

Пролог

Ден преди онова да се случи, седиш на масата в миньорската хижа в покрайнините на Пршибрам. До отсрещната стена е долепен бял бюфет с очукани чаши и чинии и стар шкаф с ръчно изрисувани шарки. Над тях на стената виси икона, плочка с благословия и малък, прост дървен кръст, от две дъсчици, превързани с ръждива тел. Дрехите, прострени на опъната над печката връв, приличат повече на парцали за бърсане на под; а самият под има нужда от сериозен ремонт: изпод дъските се чува шумолене на мишки и други твари, обитаващи пукнатини, леговища и тъмни ъгли. През облегалката на стола е праметнат гащеризон за работа в мината, а върху него – кожена престилка, изпъстрена с лекета.

Двамата с Хинек не сваляте очи от заспалия мъж, чиито са гащеризонът и престилката, и съсредоточено се опитвате да го накарате само с погледи да се събуди най-сетне. Той обаче все така лежи на сламеника, от който стърчат тъмни стебла, и диша тежко.

Хинек подсвирва с уста предпазливо, ала баща му не помръдва.

На полицата се кипри недовършен щуфенверк, на една ръка разстояние от вас, но ви е забранено да го пипате. Сред малко Хинек не издържа и протяга ръка поне към двете ронещи се глинени фигурки, изпаднали от щуфенверка върху полицата. Побутва едната към теб, ти внимателно я поемаш с палеца и показалеца си и се навеждаш към него: Бил ли си някога в сребърния град?- шепнеш с неговите устни. При сребърната порта?

До там води само една галерия и нея я охранява свети Прокоп, дето влачи дявол на верига. Аз обаче знам тайните думи, шепти Хинек, стиснал втората гола фигурка в дланта си.

Кажиги, де.

Какво си шушукате, непрокопсаници такива? - донася се откъм ъгъла на стаята.

Хинек радостно отвърща: Тате, не спите ли вече?

Мътните го взели, че то тук може ли да се спи? - изръмжава мъжът и сяда на леглото. - А, синчето на бакалина пак ни е навестило? - чеше се с жилестите си ръце по косматата гръд. - Няма лошо, може да помогнеш с нещо, ама ще си ядеш у вас.

Хинек изтичва за вода и баща му наплисква лицето си така енергично, че омокря и грубо измазаната стена зад гърба си. Потърква с мокра ръка подмишниците си и с тежки стъпки отива до масата, взима миньорския гащеризон от стола и го хвърля на леглото. Сяда и оглежда цялата стая, сякаш я вижда за първи път или сякаш преди всичко друго трябва да се увери, че всяко нещо е на мястото си. Ами да, на мястото си е, кротува в здрача и отвърща на погледа на съннения стопанин: иконката на Богородица, бродираната покривчица, тенджерата, календарът, до единия крак на масата се е свила спящата котка, а до другия лежи буца глина, не толкова мършава като котката. Сега буцата ще кацне върху изподраскания плот на масата и таткото на Хинек ще я навлажни с вода.

Всички хора са направени от пръст, и първият човек, Адам, също, издекламира мъжът, прекръства се, запалва газената лампа и додава: Трябват ми още десетина, дванайсет от тия.

После отива да се изпикае на двора.

Стаята тъне в полумрак, макар да е още следобед, прозорците са малки, по-важно е да е топло, отколкото светло. Омекналата глина се разтяга в ръцете, влажната ѝ повърхност на моменти примамва отблясък от пламък и ти се опитваш бързо да го затвориш в буцата. Правенето на фигурки ти се отдава малко по-добре, отколкото на Хинек, взимаш в ръка късче глина и оформяш първо с длани цилиндърче, което продължаваш да обработваш. Бащата на Хинек от време на време те напътства и дори по това се разбира, че те има за по-способния от двамата, защото през цялото време му се налага да поправя фигурките на Хинек и на него не казва почти нищо. Ти работиш с малко ножче със захабена дръжка, с острието отделяш ръцете от тялото и краката – един от друг, при някои от миньорите краката трябва да са широко разкрасени, че да могат да се опрат здраво о скалата, това са трошачите на камъни, надзирателят пък просто си стои лениво със скръстени ръце, а друг чака да му натоварят вагонетката, той е бегач, с тренирани, мускулести крака.

Как мина в училище? - пита бащата на Хинек.

Франя го наказа да стои в ъгъла.

Не питам за него, а за тебе.

Ама не беше честно, знае си неговото приятелят ти.

Хинек отговори добре, като го изпиташа, казваш и се опитваш да отвърнеш очи от деформирания пръст с крив нокът, изпод който бащата на тъкмо избутва чернилката.

Най-после щуфенверкът е свален от полицата на масата. Заставаш на колене на стола, за да виждаш добре, навеждаш се, ръбът на масата притиска ребрата ти.

Щуфенверкът е на няколко етажа, висок е над метър. Изглежда като надупчен планински връх или отчупено гнездо на оси; иска се известно въображение, за да разбереш, че всъщност

виждаш макет на мина, обаче обърнат с главата надолу. По панаирите и съборите в Свата Хора човек може да се натъкне на много по-изпипани, с дървени, филигранно издялани фигурки и дори с разни механични подвижни чаркове, които хитроумно наподобяват работата в мината. Тукашните майстори си изкарват добри пари от тези макети. Но и този на Хинковия баща не е за изхвърляне, миньорите по отделните хоризонти имат красиви униформи, а на главния път лъщят релси, изработени от две жички. В глината от външната страна са залепени камъни, парчета кремък, късчета кварц, блестящи люспи слюда и, разбира се, сребърна руда – солта на тукашния край. Отгоре се спуска главната шахта, а в нея няколко клечки неумело обозначават подемото устройство и транспортната клетка; подежникът повече прилича на обикновена стълба. Но онова, което привлича вниманието на всекиго най-напред, са лицата на миньорите, боядисани с жълта боя. Тя придава на тези мъже от недрата на земята малко свръхестествен облик, приличат на светците от наивистичните рисунки. Това не е случайно – производителите на щуфенверките са учили занаята от майсторите на макети на Исусовата ясла, понякога даже се случва някоя фигурка на рудокопач или поклонник да се премести да помага в яслата.

Ден преди онова да се случи, бащата на Хинек прикрепя няколко хомункулуса на свободните места и с мърморене дооформя с пръсти нещо. После изважда от фурната двукилограмов самун хляб и вместо него пъха вътре вашето общо, омесено от глина произведение.

Докато спях, вие си шушукахте за сребърния град, подхвърля. Хайде, идете да ми вземете бира...

В тази част от Пршибрам са струпани притиснати към земята миньорски къщурки, някои – по-скоро бараки, свързва ги разкалян път с ивица трева по средата, носи се воня на домашни животни и помия. Миньорите, които, подобно на бащата на Хинек, са били утринна смяна, излизат на прага, пушат, майсторят нещо, жените край тях кърмят бебета или режат картофи и ги пускат в тенджери, косите им са полепнали по челата, наоколо се мотаят кучета и душат.

Краят на май е, по пътя ритате глухарчета, чиито пухени главички се разхвърчават на всички страни.

В кръчмата опирате брадички о високия тезгях за точене на бира, ти усещаш горчивия мирис на разлятата напитка и изпръсканата пяна. В устата ти се размърдва последният млечен зъб, от сутринта нещо те кара неудържимо да го побутваш с връхчето на езика си, като риба, която се мъчи да се пъхне под камък на речното дъно. Успял си вече да отделиш от едната страна зъба от венеца, усещаш вкуса на кръвта си, смучеш я, смесена със слюнка. Кръчмата жужи, миньорите отмиват с пиячка каменния прах от устите си направо в стомаха, за да не отиде целият в белия им дроб, а после, през нощта, замислено и болезнено го изпикават под безкрайно високото небе, но ти не възприемаш това, възприемаш само кървавата сладникава вътрешност на своята уста.

По пътя за вкъщи сръбвате от бирата, а и таткото на Хинек ви сипва по малко. После се впуска в разкази за миньорите, дето били обречени да загинат едно време, когато от една скала на няколкостотин метра от земята рукнала вода и превърнала галериите в диви речни бързеи. Само че се спасили чудодейно, защото били набожни и се молили усърдно. Техните благородни потомци и днес живеели в сребърния град дълбоко под земята. Когато му дойдело времето, щели да излязат горе и, пазени от сребърни щитове, да станат владетели на света.

Там, в онзи град, всичко блести така, че е достатъчна една газена лампа, за да озари целия площад, разказва бащата на Хинек. И всички коне имат сребърни копита, изковани в бял огън;

когато препускат, копитата звънтят. На едно такова конче, ама то не е като нашите изнурени коне в мината, ослепели от тъмнината, та на едно такова конче язди сребърен принц, тъгдък, тъгдък, тъгдък, когато минава, всеки се обръща да го гледа. А принцът трябва да си облече ръждивите доспехи и да извоюва в тях златната корона...

Знаеш това предание наизуст, но обичаш да го слушаш отново и отново- У вас тия миньорски измислици не се приемат на сериозно, нито възгрубичките вицове за джуджетата пазители на подземните богатства.

А откъде ще вземе златната корона? - пита Хинек, както всеки път.

Трябва да стигнат по таен коридор до златния град, разположен още по-дълбоко, и да я отнемат от жителите му.

Мислено изреждаш: Пршибрам, Бржезове Хори, Бенешов, Прага, Виена, сребърният град, златният град, Париж, Петроград...

Ден преди онова да се случи, вадите фигурките от пещта. Разочарован си. Напукани са, одимени, някои са грозни в лицата, изглеждат като смяна, преживяла катастрофа в мината, отчаяни мъже, измъкнати от дълбините. Охлаждате ги във вода, но за нищо не стават, избирате трите най-сполучливи и бащата на Хинек понечва да хвърли останалите в пещта. На теб ти домъчнява за тях, успяваш да спасиш един негър с почупен крак, но останалите шест фигурки отиват в огъня. Още са влажни, разнася се съскане.

Увиваш старателно своя почернен от сажди Адам в стар вестник и си тръгваш за вкъщи. По улицата пред теб вече върви човекът, който пали уличните лампи, ти го следваш бавно от единия край на улицата до другия, а лампите грейват пред теб една по една като светещи шамандури.

• • •